

नेपालमा स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच (Universal Health Coverage) को अवस्था

के गर्न आवश्यक छ ?

- सीमान्तकृत र जोखिममा परेका जनताको वकालत गर्न सक्ने क्षमतालाई सुदृढ गर्ने र उनीहरूलाई स्थानीय सरकार स्तरमा वार्षिक योजना र बजेट विनियोजन प्रक्रियामा संलग्न गराउनु पर्दछ ।
- सीमान्तकृत र जोखिममा परेका मानिसहरूको मानसिक स्वास्थ्य आवश्यकताहरूको मूल्याङ्कन गर्ने र ती आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्न नयाँ नीतिहरू र समुदायको नेतृत्व (Community-Led) का कार्यक्रमहरू विकास गर्नु पर्दछ ।
- स्थानीय तहमा स्वास्थ्यकर्मीको संख्या र सीप वृद्धि गरी भौतिक पूर्वाधारमा सुधार गरी स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु पर्दछ ।
- स्वास्थ्य हेरचाहको लागि थप सर्वाङ्गण प्रक्रिया अपनाउनु पर्दछ, जसले स्वास्थ्य प्रणालीको सबै तहहरूमा मानिसहरूको मानसिक स्वास्थ्य आवश्यकताहरूलाई पनि ध्यानमा राख्छ - विशेष गरी सामुदायिक स्तरमा हेरचाह गर्नका लागि भौगोलिक अवरोधहरूबाट पार पाउने सम्बन्धमा ।
- विशेष गरी सीमान्तकृत र जोखिममा परेका मानिसहरू आफ्नो अधिकारको सम्बन्धमा र स्वास्थ्य वीमामा कसरी पहुँच गर्ने भन्ने बारे सचेत छन् भन्ने सुनिश्चित गर्न सूचना सञ्चारमा सुधार गर्नु पर्दछ ।
- स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच (Universal Health Coverage) लाई दिशा प्रदान गर्न र निरन्तर कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न स्वास्थ्य प्रणालीको संघीय संरचनामा जवाफदेहिता निर्माण गर्नुपर्दछ ।
- समुदायमा आधारित सेवाहरूको दिगोपन सुनिश्चित गर्न सरकारको लगानि बढाउने कुराको सुनिश्चितता हुनुपर्दछ ।

यहाँ प्रस्तुत गरिएका विवरणहरूले ५ जुलाई, २०२१ मा नेपालका विभिन्न जोखिममा परेका र सीमान्तकृत समुदायका २५ जना प्रतिनिधिहरूसँग गरिएको लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion) र त्यसपछिको अद्यावधिक (Follow-Up) कुराकानीका मुख्य बुँदाहरूलाई संक्षेपित गर्दछ ।

स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच (UHC) को सन्दर्भ

- विश्व स्वास्थ्य संगठन र नागरिक समाजले स्वास्थ्य मन्त्रालयमा छलफल गर्न सुरु गरे पनि पनि "स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच" (UHC) नेपालको लागि नयाँ नै हो । सरकारको २०१९ को ग्लोबल एक्शन प्लानमा "स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच" (UHC) भन्ने शब्दावली समावेश छ, तर यसलाई कसरी लागू गर्ने भन्ने बारे कुनै स्पष्ट निर्देशन उपलब्ध छैन ।
- स्वास्थ्य वीमा बोर्ड अन्तर्गत विगत दुई वर्षदेखि ५५ जिल्लामा एक लाख नेपाली रुपैयाँसम्मको सरकारी स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम सुरु भएको छ । एचआइभी संक्रमितहरूले कुनै अतिरिक्त शुल्क (Premium) तिर्नु पर्दैन र पहुँच एकदमै सरल छ, यद्यपि धेरै नेपालीहरूलाई या त यसको बारेमा थाहा छैन, वा यसको पहुँचमा कसरी पुग्ने भनेर थाहा छैन ।

चुनौतीहरू सामना गर्नेहरू जो पछाडि छोडिने जोखिममा छन्

- सीमान्तकृत र कमजोर समुदायहरूले सार्वजनिक जनस्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरूमा लाञ्छना र भेदभावको सामना गर्नु र कमजोर आर्थिक परिस्थितिका कारण धेरैले निजी स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरूमा पहुँच राख्न सक्दैनन् । यस्तो किसिमको कमजोर स्वास्थ्य सेवा प्रणालीका कारणले उपचार गर्न चाहने र उपचारलाई निरन्तरता दिन चाहनेहरूको संख्या घट्ने मात्र होइन, खराब स्वास्थ्य परिणामहरू निम्तन्छन् र मानसिक स्वास्थ्यको अवस्था पनि खराब हुन्छ ।
- विभिन्न जोखिममा परेका र सीमान्तकृत समूहहरूलाई आवश्यक पर्ने रोग निदान र उपचार लगायतका स्वास्थ्य सेवाहरू राजधानी बाहिर उपलब्ध छैनन् । समुदायमा आधारित संस्थाहरूले प्रदान नगरेसम्म उक्त निदान र उपचारका सेवाहरू धेरैको पहुँच बाहिर रहेका छन् ।
- जोखिमयुक्त अवस्थामा भएका मानिसहरूलाई आफ्नो पोषणको अवस्था के कस्तो छ भनेर सुनिश्चित गर्ने साधनको अभाव हुन्छ र त्यस्तो साधनहरूको सम्बन्धमा जानकारी पनि हुँदैन, जसले थप स्वास्थ्य चुनौतीहरू निम्त्याउन सक्छ ।

नेपालमा स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच (Universal Health Coverage) को अवस्था

कस्ता प्रगतिहरु भैरहेका छन् ?

- स्वास्थ्य बीमा भत्ता कुनै पनि कुराको लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ, यसका कारण मानिसहरूले आफुले चाहेको जुनसुकै कुरा छनोट गर्न सक्छन् ।
- स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा एकदम सजिलो र सिधा प्रक्रियाबाट पहुँच राख्न सकिन्छ ।
- सरकारले सबै स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरूमा परामर्श शाखा स्थापना गरेको छ, जुन एक सहि कदम हो ।
- एचआइभी संक्रमित र अन्य जोखिमयुक्त तथा सीमान्तकृत समूहहरूले समुदायमा आधारित संस्थाहरू संचालन गरेका छन् । ति समुदायमा आधारित संस्थाहरू द्वारा संचालित सामुदायिक हेरचाह केन्द्रहरूले पहुँचयोग्य स्वास्थ्य सेवाहरू प्रदान गर्दैछन् ।

COVID-19 को प्रभाव

- कोभिड १९ माहामारीको रोकथामका लागि राज्यले निषेधआज्ञा घोषणा गर्यो र मानिसहरूलाई घरबाहिर निस्कन प्रतिबन्ध लगायो, जसका कारण मानिसहरूले अरु गम्भीर किसिमका स्वास्थ्य सेवामा पहुँच पुग्न सकेन । त्यस्तो प्रतिकूल अवस्थामा पनि ग्लोबल फन्ड र USAID द्वारा प्रदान गरिएको सहयोग स्वागतयोग्य छन् । यस्तो प्रतिकूल अवस्थामा पनि कयौँ समुदायमा आधारित संस्थाहरूले घरमा-आधारित हेरचाह लगायतका सेवाहरू जारी राख्न सक्षम भए, विशेष गरि एचआइभी संक्रमितहरू त्यस्ता सेवाबाट लाभान्वित भएका थिए ।
- विभिन्न सञ्चार माध्यमले बताए अनुसार, कोभिड १९ का कारण कमजोर प्रतिरक्षा प्रणाली भएका जोखिमयुक्त समुदायका मानिसहरूमा मानसिक स्वास्थ्य समस्याहरू बढेका छन् । कोभिड १९ को असरले गर्दा केही एचआइभी संक्रमितको मानसिक अवस्था विग्रिएका कारण डिप्रेसन, चिन्ता र आत्महत्या को घटना पनि भयो ।

यस छलफलमा एचआइभी संक्रमित, **LGBTQI+**, ड्रग रिक्भरी समुह, मदिरा प्रयोगकर्ताहरू, र यौनकर्मिहरू सहित सीमान्तकृत र जोखिमयुक्त समुदायका प्रतिनिधिहरू समावेश थिए ।

के सुधार गर्न आवश्यक छ

- ७५३ स्थानीय सरकार भएको संघीय प्रणालीका कारण राष्ट्रिय नीतिको असंगत प्रयोग भएको छ । आम सर्वसाधारणको सेवाका लागि राज्यका प्रत्येक तहमा कार्यरत सबै सरकारी सेवाका कर्मचारीहरूमा जवाफदेहीता र उत्तरदायित्वको भावना निर्माण गर्न आवश्यक छ । त्यसका लागि, सरकारी सेवामा कार्यरत रास्ट्रसेवक कर्मचारीहरूको मनोबल बढाउनका निम्ति उनीहरूलाई राम्रो पारिश्रमिक र सहयोग सुनिश्चित गरेर, स्पष्ट कार्यसम्पादन व्यवस्थापनको सुरुवात गर्न जरुरि छ ।
- स्वास्थ्य बीमाको बारेमा आम जनसमुदायहरू माझ प्रचार प्रसार गरि जानकारी गराउनु पर्दछ र सीमान्तकृत तथा जोखिमयुक्त समुदायहरूको सक्रिय सहभागिताका लागि स्थानीय सरकारहरूलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्दछ ।
- सम्पूर्ण स्वास्थ्यकर्मिहरूको क्षमता वृद्धि तथा सीप विकास गर्दै, स्वास्थ्य सेवाका पूर्वाधार र सुविधाहरूमा विकास गरि स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउनुपर्दछ ।
- सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवाका माध्यमद्वारा मानसिक स्वास्थ्य सेवाको मात्रा र गुणस्तर बढाउनु पर्दछ ।
- नेपालको भौगोलिक अष्ट्याराका कारणलस्वास्थ्य सेवामा पहुँच गर्नका लागि हुने चुनौती तथा अवरोधहरूलाई समधान गर्नु पर्दछ । सुरुवातमा, समुदायमा आधारित सेवाहरू जस्तै: एचआइभी संक्रमित लगायतका जोखिमयुक्त समुदायहरूमा नियमित रूपमा आवश्यक पर्ने परिक्षणहरूको निरन्तरताको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ ।

थप जानकारीको लागि, कृपया **Trishuli Plus (Community Action Group)** : trisulipluscag@gmail.com, trisuliplus@yahoo.com वा sitaulaachut@gmail.com मा सम्पर्क गर्नुहोस् ।